

## ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

© 2018 КРЕМЕНЬ В. М., БОЧКАРЬОВА Т. О.

УДК 336.132.1:351.863

## Кремень В. М., Бочкарьова Т. О. Оцінювання фінансової безпеки країни

Мета статті полягає в оцінці рівня фінансової безпеки України з використанням інструментарію обчислення інтегральних показників за кожною її складовою протягом 2005–2016 рр. У процесі дослідження було виявлено значне зниження рівня банківської безпеки, безпеки небанківського фінансового сектора, а також боргової та бюджетної безпеки. Також спостерігався незадовільний рівень валютної безпеки у 2008–2010 рр. та 2015 р., у той час як протягом 2006–2007 рр., 2011–2012 р., 2014 р. та 2016 р. – середній рівень. Інтегральний показник грошово-кредитної безпеки протягом досліджуваного періоду не перевищував позначку в 0,4 пункту, тобто її рівень не сягнув навіть середнього. Загалом можемо говорити про середній рівень фінансової безпеки в Україні у 2005–2007 рр. та 2009–2013 рр., проте її рівень у 2008 р. та 2014–2016 рр. був незадовільний. Перспективами майбутніх досліджень у цьому напрямі є удосконалення науково-методичних підходів до оцінювання фінансової безпеки країни та визначення шляхів і напрямів підвищення рівня фінансової безпеки.

**Ключові слова:** фінансова безпека, складові фінансової безпеки, індикатори фінансової безпеки.

**Табл.:** 2. **Формул.:** 5. **Бібл.:** 20.

**Кремень Вікторія Михайлівна** – кандидат економічних наук, доцент, кафедра фінансів, банківської справи та страхування, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна)

**E-mail:** v.kremen@uabs.sumdu.edu.ua

**Бочкарьова Тетяна Олександрівна** – магістрант, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна)

**E-mail:** tbochcar@gmail.com

УДК 336.132.1:351.863

## Кремень В. М., Бочкарева Т. А. Оценка финансовой безопасности страны

Цель статьи заключается в оценке уровня финансовой безопасности Украины с использованием инструментария расчета интегральных показателей для каждой ее составляющей на протяжении 2005–2016 гг. В результате исследования было выявлено значительное снижение уровня банковской безопасности, безопасности небанковского финансового сектора, а также долговой и бюджетной безопасности. Также наблюдался неудовлетворительный уровень валютной безопасности в течение 2008–2010 гг. и 2015 г., в то время как на протяжении 2006–2007 гг., 2011–2012 гг., в 2014 г. и 2016 г. – средний уровень. Интегральный показатель денежно-кредитной безопасности в течение исследуемого периода не превышал отметку в 0,4 пункта, то есть её уровень не достиг даже среднего. В общем можем отметить средний уровень финансовой безопасности в Украине в 2005–2007 гг. и 2009–2013 гг., однако её уровень в 2008 г. и 2014–2016 гг. был неудовлетворительным. Перспективами будущих исследований в данном направлении является совершенствование научно-методических подходов к оцениванию финансовой безопасности страны и определение путей и направлений повышения уровня финансовой безопасности.

**Ключевые слова:** финансовая безопасность, составляющие финансовой безопасности, индикаторы финансовой безопасности.

**Табл.:** 2. **Формул.:** 5. **Библ.:** 20.

**Кремень Виктория Михайловна** – кандидат экономических наук, доцент, кафедра финансов, банковского дела и страхования, Сумской государственной университет (ул. Римского-Корсакова, 2, Сумы, 40007, Украина)

**E-mail:** v.kremen@uabs.sumdu.edu.ua

**Бочкарева Татьяна Александровна** – магистрант, Сумской государственной университет (ул. Римского-Корсакова, 2, Сумы, 40007, Украина)

**E-mail:** tbochcar@gmail.com

UDC 336.132.1:351.863

## Kremen V. M., Bochkarova T. O.

## Assessing the Country's Financial Security

The article is aimed at assessing the level of financial security of Ukraine, using the instrumentarium for calculating the integrated indicators for each component, during the period from 2005 to 2016. As result of the research, a significant decrease in the level of banking security, security of the non-banking financial sector, as well as debt and budget security have been identified. There was also an unsatisfactory level of foreign exchange security during 2008–2010 and 2015, while in the course of 2006–2007, 2011–2012, in 2014 and 2016, the level was average. The integral indicator of monetary security during the researched period did not exceed the mark of 0,4 points, that is, its level did not reach even the average. In general we can note the average level of financial security in Ukraine in 2005–2007 and 2009–2013, but its level in 2008 and 2014–2016 was unsatisfactory. Prospects for future researches in this direction are improvement of scientific-methodical approaches to the assessment of financial security of the country and determination of ways and directions of increase of the level of financial security.

**Keywords:** financial security, components of financial security, financial security indicators.

**Tbl.:** 2. **Formulae:** 5. **Bibl.:** 20.

**Kremen Viktoriia M.** – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Finance, Banking and Insurance, Sumy State University (2 Rymkoho-Korsakova Str., Sumy, 40007, Ukraine)

**E-mail:** v.kremen@uabs.sumdu.edu.ua

**Bochkarova Tetiana O.** – Graduate Student, Sumy State University (2 Rymkoho-Korsakova Str., Sumy, 40007, Ukraine)

**E-mail:** tbochcar@gmail.com

Система забезпечення національної економічної безпеки виступає важливим об'єктом економічної політики у більшості високорозвинених країн світу. Це пов'язано з тим, що саме за умови високого рівня фінансової, виробничої, інвестиційно-інноваційної,

соціальної, зовнішньоекономічної та інших складових економічної безпеки можливими є стійкість економічної системи до потенційних екзогенних та ендогенних загроз та її стабільність. У нашому дослідженні основну увагу ми приділяємо саме фінансовій безпеці, адже ди-

намічний розвиток вітчизняної економіки неможливий без стабільного функціонування фінансової, грошово-кредитної, податкової, бюджетної, банківської та валютної систем.

*Метою* статті є оцінка рівня фінансової безпеки України на основі інтегральних показників за кожною її складовою.

На сьогодні в Україні розроблено такі офіційні методичні рекомендації, які так чи інакше стосуються комплексного оцінювання фінансової безпеки: система економічної безпеки Національного інституту проблем міжнародної безпеки при РНБО України та розрахунок рівня економічної безпеки України Мінекономіки України.

**Ф**хівці Національного інституту проблем міжнародної безпеки при РНБО України для визначення фінансової безпеки пропонують використовувати такі індикатори: рівень монетизації економіки; рівень зовнішнього боргу до ВВП; рівень внутрішнього боргу до ВВП; рівень валових міжнародних резервів НБУ (у місяцях імпорту); рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (відношення доходів зведеного бюджету до ВВП); рівень дефіциту бюджету до ВВП; рівень трансфертів з державного бюджету щодо ВВП; рівень видатків зведеного бюджету до середньорічної чисельності населення; рівень втрачених бюджетних надходжень внаслідок тінізації (у % до ВВП); річний приріст інфляції; середньорічна вартість банківських кредитів; обсяг кредитування реального сектору економіки відносно ВВП; частка кредитів у переробну промисловість у кредитуванні економіки [1].

У методичних рекомендаціях Мінекономіки України передбачається, що фінансова безпека включає в себе такі складові – банківську безпеку, безпеку небанківського фінансового сектора, боргову безпеку, бюджетну безпеку, валютну безпеку та грошово-кредитну безпеку [2]. В цілому погоджуючись з такою структурою фінансової безпеки, розглянемо детальніше індикатори, використовувані для оцінювання складових фінансової безпеки.

Представники Мінекономіки України оцінюють банківську безпеку за такими показниками: частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України; співвідношення кредитів і депозитів в іноземній валюті; частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків; співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів і депозитів, рентабельність активів, співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи [2].

О. І. Барановський, досліджуючи проблему виміру банківської безпеки, пропонує оцінювати безпеку банківської системи на основі таких показників: частка грошової маси (М2) у ВВП, частка готівки у ВВП, частка кредитування банками реального сектора економіки у ВВП, вартість банківських кредитів, частка анульованих платежів у загальному їх обсязі, рентабельність капіталу, рентабельність активів, середньорічна відсо-

ткова маржа, частка сумнівної і безнадійної заборгованості у кредитному портфелі, нормативи обов'язкового резервування [3, с. 21–24].

М. І. Крупка, вивчаючи фінансово-економічну безпеку банківської системи України з позиції розвитку національної економіки, спирається на систему економічних нормативів банківської діяльності [4, с. 170–171]. Окрім того, науковець наголошує на тому, що у процесі оцінювання безпеки банківської системи слід враховувати присутність іноземного капіталу у банківській системі, у зв'язку з чим у роботі запропоновано низку заходів щодо обмеження і квотування діяльності іноземних банків та їх представництв в Україні [4, с. 174].

З. С. Пестовська, досліджуючи фінансову безпеку банківської діяльності, пропонує враховувати в її оцінюванні мікро- та макрорівень. Так, на макрорівні науковець пропонує обчислювати досить широкий перелік показників: частка банків із іноземним капіталом, валовий зовнішній борг до ВВП, облікова ставка НБУ (середньорічна), норма обов'язкових резервів НБУ (середньорічна), грошова маса М3 до ВВП, обсяг готівки до ВВП, обсяг кредитування банками реального сектора до ВВП, грошова маса М2 до ВВП, грошова маса М1 до ВВП, рівень доларизації грошового обігу (грошова маса в іноземній валюті до М3), рівень забезпеченості національної готівкової валюти валютними резервами, річний темп інфляції, швидкість обігу грошової маси, приріст первинної емісії НБУ, процентна ставка по державних паперах, обсяг іноземної валюти готівкою до національної валюти готівкою. На мікрорівні науковець пропонує використовувати такі показники: частка капіталу у пасивах, регулятивний капітал до активів, зважених за рівнем ризику, норматив надійності Н3-1 (регулятивний капітал до зобов'язань), частка строкових коштів суб'єктів господарювання, частка строкових коштів фізичних осіб, покриття довгострокових кредитів строковими депозитами юридичних та фізичних осіб, частка простроченої заборгованості за кредитами у їх загальному обсязі, середньозважена відсоткова ставка за кредитами реальному сектору, частка кредитів реальному сектору у загальному обсязі, частка кредитного портфеля в активах банків, сукупні активи банківської системи до ВВП, недійсні кредити без урахування резервів до капіталу, сумнівна та безнадійна заборгованість до сукупного кредитного портфеля, Н4 – норматив миттєвої ліквідності (високоліквідні активи до поточних пасивів), Н5 – норматив поточної ліквідності, Н6 – норматив короткострокової ліквідності (ліквідні активи до короткострокових зобов'язань), фінансовий результат діяльності банків, чиста процентна маржа, прибуток на середньорічний капітал, прибуток на середньорічні активи [5].

В. В. Коваленко у дослідженні, присвяченому структурним елементам, загрозам, принципам і показникам оцінювання фінансової безпеки банківської системи, у визначенні рівня банківської безпеки спирається на такі показники: співвідношення активів банків і ВВП, рівень доларизації банківської системи, співвідношення валового зовнішнього боргу і ВВП, частка іноземно-

го капіталу в сукупному банківському капіталі, питома вага проблемних кредитів у чистих активах банківської системи, співвідношення власних і залучених коштів банків, адекватність регулятивного капіталу та чиста процентна маржа [6, с. 195–196]. Також науковець обґрунтовує необхідність визначення комплексної оцінки фінансової безпеки банківської системи.

**К**ритично вивчивши наявні підходи до оцінювання банківської безпеки, можна стверджувати, що поширеним є використання надвеликої кількості показників, що в кінцевому рахунку більшою мірою дозволяє визначити особливості функціонування чи навіть стадію циклу банківської системи, аніж рівень її безпеки. Також поширеною практикою є включення до переліку показників, які не стільки відображають загрози чи проблеми банківської системи, скільки рівень активності діяльності банків.

У Мінекономіки України оцінювання безпеки небанківського фінансового сектора пропонують проводити із використанням таких показників: рівень проницнення страхування (страхові премії до ВВП), рівень капіталізації лістингових компаній до ВВП, рівень волатильності індексу ПФТС, частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсязі премій [2]. На нашу думку, враховуючи, що йдеться все ж про небанківський фінансовий сектор, вочевидь до переліку показників за цією складовою фінансової безпеки держави мають бути включені показники функціонування не тільки ринку страхування й цінних паперів, а й недержавних пенсійних фондів, ломбардів та інших небанківських фінансових посередників. Також зауважимо, що в такому аспекті – фінансової безпеки небанківського фінансового сектора – дослідження практично відсутні: враховуючи більш високий рівень розвитку страхування в Україні порівняно з іншими видами небанківського фінансового посередництва, дослідження в основному сфокусовані на безпеці страхової діяльності чи страхового ринку. Цим питанням присвячені наукові праці таких учених, як О. С. Журавка [7], А. М. Єрмошенко [8], О. Й. Жабинець [9], О. М. Заєць [10], А. О. Позднякова [11], В. М. Фурман [12], Н. В. Зачосова [12].

Для оцінювання боргової безпеки Мінекономіки України рекомендує використання таких показників: відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, відношення обсягу валового зовнішнього державного боргу до ВВП, середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку, індекс ЕМВІ+Україна, відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до валового зовнішнього боргу [2]. Водночас при дослідженні й оцінюванні боргової безпеки все більше вітчизняних науковців рекомендують спиратися на підходи Світового банку та МВФ [13–15]. У Міжнародному валютному фонді, оцінюючи боргову безпеку, враховують платоспроможність, ліквідність і рівень заборгованості державного сектора країни. Світовий банк рекомендує країнам розраховувати низку відносних

показників: відношення валового зовнішнього боргу й експорту товарів і послуг; відношення валового зовнішнього боргу й ВВП; відношення загальних платежів щодо обслуговування боргу й експорту товарів і послуг; відношення процентних платежів і ВВП; відношення процентних платежів й експорту товарів і послуг; відношення міжнародних резервів і валового зовнішнього боргу; відношення міжнародних резервів й імпорту товарів і послуг; відношення короткострокового боргу та валового зовнішнього боргу; відношення боргу міжнародним організаціям і валового зовнішнього боргу.

Бюджетна безпека відповідно до бачення фахівців Мінекономіки України може бути оцінена за допомогою таких показників: відношення дефіциту / профіциту державного бюджету і ВВП, співвідношення дефіциту / профіциту бюджетних і позабюджетних фондів сектора загального державного управління й ВВП, рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відношення обсягу сукупних платежів із обслуговування і погашення державного боргу до доходів державного бюджету. На нашу думку, в рамках цього напрямку слід врахувати деякі показники формування доходної частини бюджету, зокрема частку податкових і неподаткових надходжень у загальній сумі бюджетних доходів.

**В**алютна безпека відповідно до підходу Мінекономіки України може бути продемонстрована за допомогою таких показників: індекс зміни офіційного валютного курсу гривні до долара США, різниця між форвардним і офіційним курсом, валові міжнародні резерви, виражені у місяцях імпорту, частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, рівень доларизації грошової маси [2]. Грошово-кредитна безпека відповідно до вищезгаданих методичних вказівок може бути оцінена на основі таких показників: питома вага готівки поза банками у грошовій масі, різниця між процентними ставками за кредитами, наданими депозитними корпораціями, та процентними ставками за депозитами, залученими депозитними установами, рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями в національній валюті відносно індексу споживчих цін, частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів, питома вага довгострокових кредитів у загальній сумі кредитів, загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни.

Дослідження як валютної безпеки, так і грошово-кредитної безпеки у вітчизняній науці спирається або ж на перелік показників, визначених Мінекономіки, або ж на вужчий набір показників [16–20].

Таким чином, система показників оцінювання кожної зі складових фінансової безпеки, на наше переконання, має демонструвати рівень певних загроз і ризиків щодо фінансової безпеки держави, а не просто відображати рівень розвитку того чи іншого сегмента фінансового сектора. Також система показників

для кожної зі складових фінансової безпеки має бути лаконічною, що на практиці означає використання не більше 5–6 показників для кожної складової фінансової безпеки з урахуванням її комплексного характеру. Окрім того, показники оцінювання однієї складової фінансової безпеки не повинні перетинатися з показниками іншої.

**З** огляду на проведений критичний аналіз наявних науково-методичних підходів щодо оцінювання фінансової безпеки держави та особливостей інформаційного забезпечення вітчизняної фінансової статистики нами пропонується для складових фінансової безпеки держави використовувати такі показники:

- ✦ банківська безпека – частка проблемної заборгованості у сумі кредитів, наданих резидентам; співвідношення банківських кредитів і депозитів в іноземній валюті; частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків; частка активів найбільших п'яти банків; співвідношення зобов'язань і ліквідних активів; норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента;
- ✦ безпека небанківського фінансового сектора – частка валових страхових премій, належна першим трьом страховикам; обернений показник до частки капіталізації лістингових компаній фондового ринку у ВВП; волатильність індексу ПФТС; частка валових страхових премій, належна першим трьом страховикам; частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам;
- ✦ боргова безпека – відношення державного боргу та гарантованого державою боргу до ВВП; відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП; середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку; індекс ЕМВІ+Україна; відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу;
- ✦ бюджетна безпека – відношення дефіциту / профіциту бюджету до ВВП; відношення дефіциту / профіциту бюджетних і позабюджетних фондів сектора загальнодержавного управління до ВВП; рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет; відношення обсягу сукупних платежів із обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету;
- ✦ валютна безпека – індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США; валові міжнародні резерви; кредити в іноземній валюті в загальному обсязі кредитів; рівень доларизації грошової маси;
- ✦ грошово-кредитна безпека – питома вага готівки у грошовій масі; індекс споживчих цін; питома вага короткострокових кредитів строком до 1 року у загальному обсязі кредитів; питома вага кредитів, наданих сектору загальнодержавного управління та іншим секторам

економіки, у загальному обсязі кредитів; обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни; різниця між процентною ставкою за новими кредитами резидентами, наданими депозитними корпораціями (крім НБУ) в національній валюті, та індексом споживчих цін.

Враховуючи комплексний характер фінансової безпеки держави, на нашу думку, доцільною є побудова інтегральної оцінки за кожною складовою фінансової безпеки, що складається з кількох етапів:

- ✦ відбір показників і їх нормалізація;
- ✦ знаходження координат вектора-еталона;
- ✦ знаходження відстаней між вектором-еталоном і вектором значень кожного періоду на основі обчислення евклідової відстані;
- ✦ обчислення інтегрального показника кожною складовою фінансової безпеки – банківської безпеки, безпеки небанківського фінансового сектора, боргової безпеки, бюджетної безпеки, валютної безпеки та грошово-кредитної безпеки;
- ✦ узагальнююча оцінка фінансової безпеки держави й аналітична інтерпретація результатів.

**З** метою приведення показників до єдиного діапазону значень серед різних методів нормалізації нами було обрано метод  $z$  – нормалізації значень, який дозволяє здійснити перехід  $x_{it}$  до нормованих  $z_{it}$  (формула (1)):

$$z_{it} = \frac{x_{it} - \bar{x}}{\sigma_x}, \quad (1)$$

де  $\bar{x}$  – середнє арифметичне відповідної ознаки за весь досліджуваний проміжок часу;

$\sigma_x$  – середнє квадратичне відхилення ознаки за весь досліджуваний проміжок часу.

Оскільки у процесі нормалізації відбулася втрата інформації про якісну характеристику досліджуваних ознак, тож із нормалізованих значень показників, враховуючи їхній вплив на той чи інший напрям, слід побудувати точку-еталон  $S' = (s_1, s_2, s_3, \dots, s_n)$ . З урахуванням того, що усі показники, зростаючи чи збільшуючись, знижують рівень того чи іншого напрямку фінансової безпеки, координати цієї точки визначаємо за формулою (2):

$$s_i = \min_{t=1+t} \{z_{it}\}. \quad (2)$$

На наступному кроці знаходимо відстані  $l_t$  між цією точкою  $S' = (s_1, s_2, s_3, \dots, s_n)$  та кожною точкою  $S = (s_{1t}, s_{2t}, s_{3t}, \dots, s_{nt})$  для кожного періоду  $t$ . Скористаємося найбільш поширеним статистичним методом – обчислення евклідової відстані (формула (3)):

$$l_t = \sqrt{(s_{1t} - s_1)^2 + (s_{2t} - s_2)^2 + (s_{3t} - s_3)^2 + \dots + (s_{it} - s_n)^2}. \quad (3)$$

На основі отриманих значень евклідової відстані визначаємо інтегральний показник за кожною складовою фінансової безпеки  $FS_i$  – зокрема, банківської безпеки  $FS_{BN}$ , безпеки небанківського фінансового сектора  $FS_{NBN}$ , боргової безпеки  $FS_D$ , бюджетної безпеки  $FS_{BD}$ , валютної безпеки  $FS_C$  та грошово-кредитної безпеки  $FS_{MCR}$  (формула (4)):

$$FS_i = 1 - \frac{l_t}{\bar{l} + m \times \sigma_l} \quad (4)$$

де  $\bar{l}$  – середнє арифметичне евклідової відстані за весь досліджуваний проміжок часу;

$\sigma_x$  – середнє квадратичне відхилення евклідової відстані за весь досліджуваний проміжок часу;

$m$  – деяке додатне число, яке обирають рівним 2 чи 3 так, щоб значення  $IFS$  для кожної зі складових фінансової безпеки держави знаходилося в інтервалі (0; 1).

Для отримання узагальнюючої оцінки рівня фінансової безпеки держави скористаємося формулою, в основі якої лежить розрахунок середньої геометричної (формула (5)):

$$IFS = \sqrt[6]{FS_{BN} \times FS_{NBN} \times FS_D \times FS_{BD} \times FS_C \times FS_{MCR}} \quad (5)$$

Розрахунок  $FS_{BN}$ ,  $FS_{NBN}$ ,  $FS_D$ ,  $FS_{BD}$ ,  $FS_C$ ,  $FS_{MCR}$  та  $IFS$  побудований таким чином, щоб їхні

значення знаходилися в діапазоні [0; 1]. З огляду на це можна провести ранжування рівня фінансової безпеки за кожною складовою і в цілому за такими рівнями – високий, задовільний, середній, незадовільний, низький (табл. 1).

Таблиця 1

**Аналітична інтерпретація значень інтегральних показників фінансової безпеки держави**

| Діапазон значень<br>$FS_{BN}$ , $FS_{NBN}$ , $FS_D$ , $FS_{BD}$ , $FS_C$ ,<br>$FS_{MCR}$ та $IFS$ | Рівень безпеки |
|---|----------------|
| [0,85; 1,00]  | Високий        |
| [0,60; 0,80]  | Задовільний    |
| [0,40; 0,60]  | Середній       |
| [0,15; 0,40]  | Незадовільний  |
| [0; 0,15]   | Низький        |

Таким чином, на основі зібраного аналітичного матеріалу нами було визначено інтегральні показники за кожною складовою фінансової безпеки  $FS_i$  – зокрема, банківської безпеки  $FS_{BN}$ , безпеки небанківського фінансового сектора  $FS_{NBN}$ , боргової безпеки  $FS_D$ , бюджетної безпеки  $FS_{BD}$ , валютної безпеки  $FS_C$  та грошово-кредитної безпеки  $FS_{MCR}$  (табл. 2).

Таблиця 2

**Інтегральні показники рівня фінансової безпеки України та її складових у 2005–2016 рр.**

| Складова                                   | Рік  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
|--|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
|  | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 |
| Банківська безпека                         | 0,57 | 0,52 | 0,25 | 0,26 | 0,49 | 0,43 | 0,45 | 0,53 | 0,40 | 0,38 | 0,32 | 0,11 |
| Безпека небанківського фінансового сектора | 0,87 | 0,90 | 0,72 | 0,55 | 0,79 | 0,68 | 0,61 | 0,82 | 0,80 | 0,21 | 0,54 | 0,26 |
| Боргова безпека                            | 0,52 | 0,61 | 0,63 | 0,63 | 0,58 | 0,58 | 0,65 | 0,58 | 0,56 | 0,44 | 0,27 | 0,06 |
| Бюджетна безпека                           | 0,36 | 0,33 | 0,43 | 0,45 | 0,47 | 0,45 | 0,41 | 0,21 | 0,20 | 0,15 | 0,44 | 0,20 |
| Валютна безпека                            | 0,71 | 0,54 | 0,44 | 0,24 | 0,31 | 0,38 | 0,43 | 0,48 | 0,70 | 0,43 | 0,22 | 0,42 |
| Грошово-кредитна безпека                   | 0,32 | 0,37 | 0,31 | 0,23 | 0,17 | 0,13 | 0,28 | 0,25 | 0,23 | 0,34 | 0,09 | 0,36 |
| Фінансова безпека                          | 0,52 | 0,52 | 0,43 | 0,36 | 0,42 | 0,40 | 0,45 | 0,43 | 0,42 | 0,30 | 0,27 | 0,19 |

**ВИСНОВКИ**

Що стосується банківської безпеки, то незадовільний рівень був зафіксований у 2007–2008 рр. та 2014–2015 рр., 2016 р. продемонстрував ще гіршу ситуацію, коли рівень банківської безпеки був вкрай низьким.

У небанківському фінансовому секторі у 2005–2006 рр. та 2012–2013 рр. забезпечувався високий рівень безпеки, у 2007 р., 2009–2011 рр. – задовільний, у 2008 і 2015 рр. – середній, у 2014 і 2016 рр. – незадовільний.

Рівень боргової безпеки може бути визначений у 2005 р., 2009–2010 рр., 2012–2014 рр. як середній, у 2006–2008 рр. і 2011 рр. – як задовільний. У 2015 і 2016 рр. відбулося суттєве зниження рівня боргової безпеки України – до незадовільного і низького рівнів відповідно.

Бюджетна безпека України протягом досліджуваного періоду була не надто високою – у жодному з років не спостерігалось навіть задовільного рівня, у 2005–

2006 рр., 2012–2013 рр., 2014 р. і 2016 р. рівень бюджетної безпеки був незадовільним.

Задовільний рівень валютної безпеки спостерігався лише у 2005 р. і 2013 р., у той час як 2008–2010 рр. та 2015 р. продемонстрували незадовільний рівень, у той час як протягом решти років – 2006–2007 рр., 2011–2012 р. і 2014 р. та 2016 р. – середній рівень.

**К**ритичною можна вважати ситуацію із грошово-кредитною безпекою – інтегральний показник протягом досліджуваного періоду жодного разу не перевищив позначку в 0,4, тобто її рівень не сягнув навіть середнього.

У 2010 р. і 2015 р. рівень грошово-кредитної безпеки нами ідентифіковано як низький.

Отже, в Україні у 2005–2007 рр. та 2009–2013 рр. спостерігався середній рівень фінансової безпеки, у той час як у 2008 р. та 2014–2016 рр. її рівень був незадовільним. Отже, має місце суттєве погіршення фінансової безпеки України протягом 2005–2017 рр. в цілому та за кожною з її складових. ■

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. А. І. Сухорукова. Київ : Стіло, 2010. С. 366–394.
2. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Мінекономіки України від 29.10.2013 № 1277. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>
3. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С. 7–25.
4. Крупка І. М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки *Бізнес Інформ*. 2012. № 6. С. 168–175.
5. Пестовська З. С. Індикатори фінансової безпеки банківської діяльності: макро- та мікроекономічний рівні. URL: [duan.edu.ua/uploads/finansy14-15/11137.doc](http://duan.edu.ua/uploads/finansy14-15/11137.doc)
6. Коваленко В. В. Структурні елементи й оцінювання рівня фінансової безпеки банківської системи. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2013. Вип. 9 (1). С. 191–199.
7. Бочкарьова Т. О., Журавка О. С. Фінансова безпека сучасного страхового ринку України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 6 (1). С. 57–65.
8. Єрмошенко А. М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 4. С. 46–51.
9. Жабинець О. Й. Вплив інструментів державного регулювання на фінансово-економічну безпеку страхового ринку України в сучасних економічних умовах. *Проблеми Економіки*. 2015. № 2. С. 57–63.
10. Заєць О. М. Економічна безпека страхового ринку України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Вип. 1. С. 277–282.
11. Позднякова Л. О. Сутність та методичні підходи до оцінки фінансової безпеки страхового ринку України. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2013. Вип. 8. С. 57–60.
12. Фурман В. М., Зачосова Н. В. Особливості управління економічною безпекою сучасних страхових компаній як одного із видів фінансових установ. *Азросвіт*. 2015. № 15. С. 20–25.

13. Селіверстова І. О., Лашченко О. Ю., Шапошнікова С. І. Боргова безпека як елемент фінансової безпеки держави // Інститут економіки та менеджменту: електрон. наук. фак. вид. URL: [http://www.nbv.gov.ua/e-journals/PSPE/2010\\_3/Laschenko\\_310.htm](http://www.nbv.gov.ua/e-journals/PSPE/2010_3/Laschenko_310.htm)

14. Вареник В. М. Оцінка боргової безпеки України. *Економіка: теорія та практика*. 2015. № 2. С. 39–44.

15. Котіна Г., Степура М., Кондрю П. Боргова безпека України: оцінка, ризики та перспективи. *СХІД*. 2017. № 3 (149) травень – червень. С. 10–15.

16. Богма О. С. Аналіз рівня економічної безпеки України за основними складовими. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 8 (1). С. 11–14.

17. Куценко Т. М. Підходи до аналізу та моделювання загроз фінансової безпеки держави. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. Вип. 42. С. 233–238.

18. Дахнова О. Є., Городецька Т. Е., Семенець А. О. Аналіз стану грошово-кредитної безпеки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 277–285.

19. Бондаренко Д. Компаративний аналіз фінансової безпеки України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 3. С. 230–242.

20. Плешакова Н. Показники безпеки грошово-кредитного сектора як складова фінансової безпеки України. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2013. № 149. С. 76–79.

#### REFERENCES

- Baranovskyi, O. I. "Bankivska bezpeka: problema vymiru" [Bank security: measurement problem]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 1 (2006): 7–25.
- Bochkaryova, T. O., and Zhuravka, O. S. "Finsova bezpeka suchasnoho strakhovoho rynku Ukrainy" [Financial security of the modern insurance market of Ukraine]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 6 (1) (2015): 57–65.
- Bohma, O. S. "Analiz ravnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy za osnovnyimi skladovymi" [Analysis of the level of economic security of Ukraine on the main components]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, no. 8 (1) (2016): 11–14.
- Bondarenko, D. "Komparatyvnyi analiz finansovoi bezpeky Ukrainy" [A comparative analysis of Ukraine's financial security]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 3 (2016): 230–242.
- Dakhnova, O. Ye., Horodetska, T. E., and Semenets, A. O. "Analiz stanu hroshovo-kredytnei bezpeky Ukrainy" [Analysis of the state of monetary and security of Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 1 (2016): 277–285.
- Furman, V. M., and Zachosova, N. V. "Osoblyvosti upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu suchasnykh strakhovykh kompanii yak odnogo iz vydiv finansovykh ustanov" [Features of management of economic safety of modern insurance companies as one of the types of financial institutions]. *Ahrosvit*, no. 15 (2015): 20–25.
- Kotina, H., Stepura, M., and Kondro, P. "Borhova bezpeka Ukrainy: otsinka, ryzyky ta perspektivy" [Debt security of Ukraine: assessment, risks and prospects]. *SKhID*, no. 3 (149) (2017): 10–15.
- Kovalenko, V. V. "Strukturni elementy i otsiniuvannia ravnia finansovoi bezpeky bankivskoi systemy" [Structural elements and assessment of the level of financial security of the banking system]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, no. 9 (1) (2013): 191–199.

Krupka, I. M. "Finansovo-ekonomichna bezpeka bankivskoi systemy Ukrainy ta perspektyvy rozvytku natsionalnoi ekonomiky" [Financial and economic security of the banking system of Ukraine and prospects for the development of the national economy]. *Biznes Inform*, no. 6 (2012): 168-175.

Kutsenko, T. M. "Pidkhody do analizu ta modeliuvannya zahroz finansovoi bezpeky derzhavy" [Approaches to the analysis and modeling of threats to the financial security of the state]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 42 (2013): 233-238.

[Legal Act of Ukraine] (2013). <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>

Pestovska, Z. S. "Indykatory finansovoi bezpeky bankivskoi diialnosti: makro- ta mikroekonomichni rivni" [Indicators of financial security of banking activity: macro- and microeconomic levels]. [duan.edu.ua/uploads/finansy14-15/11137.doc](http://duan.edu.ua/uploads/finansy14-15/11137.doc)

Plieshakova, N. "Pokaznyky bezpeky hroshovo-kredytnoho sektora yak skladova finansovoi bezpeky Ukrainy" [Indicators of security of the monetary sector as an integral part of Ukraine's financial security]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Seriya: Ekonomika*, no. 149 (2013): 76-79.

Pozdniakova, L. O. "Sutnist ta metodychni pidkhody do otsinky finansovoi bezpeky strakhovoho rynku Ukrainy" [Essence and methodical approaches to the estimation of financial safety of the insurance market of Ukraine]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Ekonomichni nauky*, no. 8 (2013): 57-60.

Seliverstova, I. O., Lashchenko, O. Yu., and Shaposhnikova, S. I. "Borhova bezpeka yak element finansovoi bezpeky derzhavy" [Debt security as an element of the financial security of the state]. Instytut ekonomiky ta menedzhmentu. [http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2010\\_3/Laschenko\\_310.htm](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2010_3/Laschenko_310.htm)

*Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy* [System of economic security of the state]. Kyiv: Stylos, 2010.

Varenyk, V. M. "Otsinka borhovoii bezpeky Ukrainy" [Assessment of Ukraine's debt security]. *Ekonomika: teoriia ta praktyka*, no. 2 (2015): 39-44.

Yermoshenko, A. M. "Vyznachennia poniattia finansovoi bezpeky strakhovyka ta yii katehorii" [Definition of the concept of financial security of the insurer and its categories]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 4 (2004): 46-51.

Zaiets, O. M. "Ekonomichna bezpeka strakhovoho rynku Ukrainy" [Economic security of the insurance market of Ukraine]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*, no. 1 (2013): 277-282.

Zhabynets, O. I. "Vplyv instrumentiv derzhavnoho rehuliuвання na finansovo-ekonomichnu bezpeku strakhovoho rynku Ukrainy v suchasnykh ekonomichnykh umovakh" [Influence of instruments of state regulation on financial and economic security of the insurance market of Ukraine in modern economic conditions]. *Problemy ekonomiky*, no. 2 (2015): 57-63.